

Story Power

Tlhahli ya dihlopha
tša go bala

valiba

O a amogelwa!

Gohle Afrika Borwa ba thoma dihlopha tša go bala gore baswa ba bale! Tše dingwe tša dihlopha tše di na le mengwaga di šoma, mola tše dingwe e le gona di thongwa – efela selo seo ka moka ga tšona di nago le sona, ke gore di tsene go kabelano ya dikanegelo gomme ga di nyake go emiša!

Naa o nagana go thoma sehlopha sa go bala? Goba o šetše o na le sona efela o nyaka dikeletšo le dikgopolo? Gona tlhahli ye ya Story Power ke ya gago! Ka gare ga yona o tlo kwa gore sehlopha sa go bala ke eng, o ka se thoma bjang le ka fao o ka se sepetšago gore bana ba kgone go boaboa sehlopheng sa gago.

Naa o be o tseba gore sehlopha sa gago e ka ba karolo ya neteweke ya Nal'ibali ya dihlopha tša go bala? Ngwadiša sehlopha sa gago go www.nalibali.org goba www.nalibali.mobi.

Re thabela gore bjalo le wena o na le rena o balela bana ba gago ka mehla!

Go na le eng ka gare

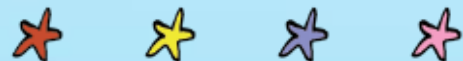
Naa sehlopha sa go bala ke eng?	3
Go thoma sehlopha sa go bala	4
Tše le ka di dirago sehlopheng sa go bala	5
Go hwetša didirišwa tša go bala	6
Hlama tikologo ya go-huma-ka-kgatišo	7

Tshedimošo ye ntši ka ga go diriša gape le/goba go phatlalatša dingwalwa tše, ikgokaganye le Nal'ibali:

The Nal'ibali Trust
Suite 17–201, Building 17
Waverley Business Park, Wyecroft Road
Mowbray, 7700
Mogala: (021) 448 6000
Emeile: info@nalibali.org

Sehlopha sa Nal'ibali

PS: Tlhahli ye e ka dipolelo tša Afrika Borwa tše lesometee. Lebelela ditlhahli tše dingwe go kgatišo ya Story Power! Di hwetše go www.nalibali.org.

Dikgopolo le bolaodi bja projeke: Project for the Study of Alternative Education in South Africa (PRAESA)

Phetolelo: Mpho Masipa

Moswantšhi wa baanegwa ba Nal'ibali: Rico

Moakanyetšo: Magenta Media

Go thaepeseta: Baseline Publishing Services

Naa sehlopha sa go bala ke eng?

Batho ba thoma dihlopha tša go bala ka gobane ba tseba ka fao go anega dikanegelo, go bala le go ngwala go lego bohlokwa ka gona maphelong a rena. Ba nyaka go nea bana menyetla ya ka mehla ya go ipshina ka go bala, go ngwala le go theeletša dikanegelo. Ba tseba gore ge bana ba itemogela bose bja dikanegelo le dipuku ka mehla, ba tla gola ba rata go bala gomme ba bala bokaone. Bjale, sehlopha sa go bala ke eng?

Dihlopha tša go bala ka bokopana

- ★ Sehlopha sa go bala ke lefelo leo bana ba kgethago go ya go lona go ipshina ka dipuku le dikanegelo. Ga go yo a gapeletšwago go ya fao – ke selo se o ikgethelago go se dira.
- ★ Ke tikologo ya boiketlo ya go swana le legae go feta sekolo.
- ★ Ke lefelo leo batho ba go rata dikanegelo le dipuku ba kopanago go lona ka mehla go bala, go anega dikanegelo le go bolela le bana ba mengwaga ya go fapana ka ga seo ba se balago. Ka nako ye nngwe ba dira mešongwana ya boipshino ya go tswalana le dikanegelo le dipuku. Gomme gantši maloko a sehlopha le ona a ba le nako ya go ngwala ... ka gobane go bala le go ngwala di sepela mmogo.
- ★ Dilo tše ka moka di ka direga ka polelo efe goba efe – nnete ke gore, dihlopha tše dintši di anega le go bala dikanegelo ka dipolelo tše pedi goba go feta!

Tšedi ntši ka ga dihlopha tša go bala

- ★ Sehlopha sa go bala e ka ba lefelo la go ithuta go bala ge o sa tsebe go bala goba go hlabolla go bala ga gago ge o sa tsebe go bala.

Hwetša tshedimošo ye ntši ka ga dihlopha tša go bala karolong ya go kgethega ya Dihlopha tša go Bala ya weposaete ya rena le mopisaeteng –

www.nalibali.org le www.nalibali.mobi.

- ★ Mang le mang a ka tšea karolo: digotlane, bana, baswa ba go tšwa mahlalagading, bomma, botate, le bokoko le borakgolo, baithaopi le baabatlhokomelo ba bangwe.
- ★ Dihlopha tše dingwe ke tše dikgolo, di na le bana ba go fihla go 50 le batho ba bagolo ba go ithaopa ba bahlano goba tshela. Ba kopana mafelong a magolo go swana le sekolong, makgobapukung le mafelong a ditšhaba. Dihlopha tše dingwe ke tše dinnyanenyana, go swana le tša batho ba bagolo ba go ba le dihlopha tša go bala tše dinnyane ka magaeng a bona, e le bana ba 5 goba 6 ba go dula le bona goba kgauswi le bona.
- ★ Dihlopha tše dintši di sepetšwa ke batho ba bagolo, efela dihlopha tše dingwe di thomilwe le go sepetšwa ke bana le baswa ba go tšwa mahlalagading ka magaeng a bona, goba sekolong ka nako ya go khutša goba ka morago ga sekolo.
- ★ Dihlopha ka moka di kopana ka mehla – bonnyane gatee ka beke. Dihlopha tše dingwe di kopana bjalo ka mananeo a karolo ya ka mehla a bana dikerekeng, tempeleng goba mosekeng, goba bjalo ka karolo ya lenaneo la tlhokomelo ya ka morago ga sekolo kua sekolong. Go na le ka dihlopha tša digotlane le masea kua makgobapukung!

Go thoma sehlopha sa go bala

A o na le kgahlego ya go thoma sehlopha sa go bala? Ga go tsela e tee ya go nepagala ya go dira se. O swanetše go dira seo se lego bonolo go wena gobane ka tsela yeo o tlo kgona go sepetša sehlopha gomme sa gola! Fa ke dikgopolo tša go go hlahla.

★ **Mang?** Dihlopha tša go bala di sepetšwa gabotse ke batho ba go rata dikanagelo le le dipuku, gape ke batho ba go nyaka go thuša bana gore ba be le lerato la dikanegelo le la go bala. Ga go hlokege gore o tsebe go gontši ka ga dikanegelo – o tla ithuta ka lefase le lebotse la dikanegelo tša bana ka go tšea karolo sehlopheng. Dihlopha tša go bala tše dintši di sepetšwa ke baithaopi, ka fao ga o lefe. Tefelo ya gago e boipshinong bjo o itemogelago bjona le kgotsofalo ya gore o hlola phetogo!

★ **Ba bakae?** Akanya gore e ka ba baithaopi ba bakae go go thuša go rulaganya mešongwana sehlopheng sa gago sa go bala. Diriša se go go thuša go akanya ka palo ya bana bao ba ka lekanago fao: gantši motho o tee o mogolo o kgona bana ba bahlano. Ge o na le bana bammalwanyana o ka kgona go ba hlokomela bokaone. Ke kgopolo ye botse go thoma gannyane – bana bahlano le motho yo mogolo ba dira sehlopha sa go bala. Ka morago o ka godiša sehlopha sa gago ge o nyaka.

★ **Kae?** Sehlopha sa go bala se ka hlolwa kae goba kae fao go se nago lešata gape go bolokegile – sekolong, lefelong la tlhokomelo ka morago ga sekolo, bokgobapukung, holong ya setšhaba goba kliniking. Thoma ka ntlong ya motho o mongwe goba ka karatšheng, Sekolong sa

Sontaga, ka mosekeng goba ka tempeleng – fao go lego bonolo go wena!

★ **Neng?** Sehlopha sa go bala se ka kopana nako efe goba efe ge go kgonega. Le ka kopana sebaka sa go lekana iri, goba tše pedi. Go tšwa go lena! Dihlopha tša go bala gantši di kopana gatee mo bekeng. Le ka kopana gantši, efela e sego ka tlase ga nako ye e boletšwego!

★ **Eng?** Dihlopha tša go bala di kopana lefelong la go bulega. Ka mehla go bose ge go na le sa goja goba gonwa, ge fela go kgonega. Gomme dikhušene le mebetse di dulega gabotse go feta ditieseke le ditulo. Efela go ka balwa ka tlase ga mohlare, le patlame godimo ga bjang, goba gohle mo go kgonegago. Gagolo go nyakega dingwalwa tša go bala tše dibotse gore bohle ba be le kgahlego – dipuku tša diswantšho, dipadi, dipuku tša tshedimošo, theto, dinonwane le dikoša, dikuranta le dimakasine.

Go ngwadiša sehlopha sa gago sa go bala netewekeng ya Nalibali, etela www.nalibali.org goba www.nalibali.mobi.

Tše le ka di dirago sehlopheng sa go bala

Naa o hloka thušo ka ga mešongwana ya sehlopha sa go bala? Ditšhišinyo ke tše. Mešongwana ye mengwe le ka rata go e dira nako le nako ge le kopana. Kgetha mešongwana e mengwe go ya ka fao e tswalanago le dipuku le dikanegelo tše le di abelanago le go ya ka nako yeo le nago le yona. Fetola mešongwana beke ye nngwe le ye nngwe go dira gore ditulo tša sehlopha sa go bala di dule e le tše diswa di kgahliša le go hlohleletša bana gore ba tle ka mehla!

★ **Meraloko le dikoša:** Tše ke ditsela tša boipshino tša go thoma tulo. Ruta bana meraloko ye o e bapetšego le dikoša tše o di opetšego o sa le ngwana gomme le e bapale ge ba e tseba. Opelang dikoša ka dipolelo tša gae tša go bolelwa ke bana ka moka le tše dingwe.

★ **Go bala ka go hlaboša lentšu le go anega kanegelo:** Bala ka go hlaboša lentšu o anege le kanegelo tulong ye nngwe le ye nngwe go abelana bohlagahlaga le maitemogelo a go se be gona bophelong bja nnete. Bana ba tlo thaba ba nyaka le go tseba ka ga dihlogotaba tše dingwe gore ba nyake go bala ... le ditlotlontšu tša bona di tlo gola!

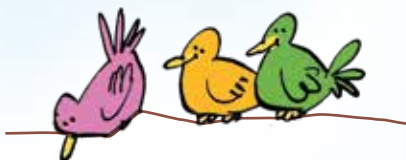
★ **Go bala mmogo le go bala o le tee:** E re bana bao ba tsebago go bala, ba anegelane ka ga dipuku ka dihlotswana goba ka bobedi. Gape ba ka balela bana ba go se tsebe go bala sehlopheng. Bala le bona ka go laela ngwana gore a go balele goba o balele sehlotswana sa bana. Ka nako ye nngwe flogela bana gore ba bale puku ba le tee, ba bale ka setu goba ba lebelele diswantšho gomme ba anege dikanegelo tša bona. Go ipha nako ya dipuku ka ditsela tše go hlohleletša bana go kgetha le go anegelana ka ga dipuku tše di ba kgahlago.

★ **Go bolela ka dipuku:** Tsebiša bana dipuku tše diswa ka go ba bontšha tšona le go ba botša gannyane ka tšona gore ba nyake go tseba diteng tša tšona le go di bala.

★ **Go ngwala:** Efa bana menyetla ya go fapana ya go ngwala. Ba ka itirela dipuku tše ba ka di balago gape ba di abelana le ba bangwe, goba ba ngwala ka dipuku tše ba di badilego, goba ba direla bagwera le ba malapa dikarata tša ditumedišo. Thuša bana ba go se kgone go ngwala ka go ngwala seo ba ba go botšago sona.

★ **Tiroatla, mešomo le papadi:** Hlohleletša bana go penta le go thala diswantšho, goba go dira diphaphete le dilo tše dingwe tša go tswalana le kanegelo ye o e badilego goba o e anegetšwego. Goba, efa bana nako ya go e diragatša.

Etela letlakala la rena la Facebook (www.facebook.com/nalibaliSA) ka mehla go hwetša tutuetšo ya sehlopha sa go bala le dikgopolo tša mešongwana – goba o abelane dikgopolo tša gago le rena!

Go hwetša didirišwa tša go bala

Bana ba ithuta go bala ka go bala! Ge bjale peu ya go bala e bjetšwe, o swanetše go e nošetša gore lerato la bona la go bala le gole le tie. Se se ra gore go kgonthiša gore sehlopha sa gago sa go bala se ba le dilo tše dintši tša go kgahliša tšeo bana ba ka ratago go di bala. Fa ke dikgopolo tše di ka go thušago go dira se.

1. Reka dipuku

Beakanya ditiragalo, bjalo ka go beša nama goba thekofase ya dikhekhe, go kokotletša tšhelete ya go reka dipuku tša sehlopha. Gomme, lebelela dipuku tša go se bitše mabenkeleng a dipuku a go se bitše, mabenkeleng a go rekiša dipuku tše e sego tše diswa le dithekofase tša dipuku tša kabo-ka-lerato.

2. Adima dipuku

Bokgobapuku bja setšhaba goba bja sekolo ke mothopo o mogolo wa dingwalwa tša go bala wa mahala. E re maloko ohle a sehlopha le baithaopi ba thuše go kgopela dipuku tše dintši tša go fapana.

3. Hwetša dipuku bjalo ka dimpho

Kgopela bohle bao o ba tsebago go neelana ka puku ka letšatši la bona la matswalo.

4. Masolo a kgoboketšo ya dipuku

Kgopela dikolo ka moka le dikereke tikologong ya gago go kgobokeletša sehlopha dipuku. Gopola go kgonthiša gore dipuku tše di neetšwego ka moka di loketše bana ba sehlopha sa gago!

5. Hwetša tlaleletšo ya Nal'ibali ya kuranta

Hlamang dipuku tša lena tša dipolelontši le diriša dipuku tša ripa-o-boloke tša ditlaleletšo tša Nal'ibali tša kuranta. Ripa dikanegelo tše di telele karolong ya "Sekhutlwana sa dikanegelo". Di kgomaretše letlakaleng le legolo la khatepote. E khabare ka polasetiki goba repo gore e šireletšege.

6. Hwetša dikanegelo tša mahala

Hwetša diweposaete tšeo go tšona o ka laollelago bana le baswa ba go tšwa mahlalagading dikanegelo. Nal'ibali (www.nalibali.org, www.nalibali.mobi), Bookdash (www.bookdash.org) le African Storybook (www.africanstorybook.org) di na le mehutahuta ya dikanegelo le dipuku tša bana ka dipolelo tša go fapanafapana tše o ka di laollago mahala wa ba wa di gatiša (goba bala inthaneteng). Fundza (www.fundza.co.za, www.live.fundza.mobi) e fa baswa ba go tšwa mahlalagading dikanegelo tše dibose dillathekeng tša bona.

7. Ebang bangwadi ba dikanegelo

Ngwala dikanegelo le bana ba gago o be o ba ngwalele tšona. Bana ke mothopo wa go phela, wa go bolela, ba na le dikanegelo tša bona tšeo di emetšego go anegwa, go ngwalwa le go balwa.

8. E ba motsomi wa dikanegelo

Lebelela dikanegelo tše o naganago gore di tlo kgahla maloko a sehlopha sa gago dikuranteng le dimakasineng. Di ripe o di diriše go hlama dikarata tša dikanegelo.

Bana ba go rata go bala ba hlohleletšwa go bala gape ba itshepa ebile ke babadi ba bakaone go feta bana ba go se rate go bale.

Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS), 2011

Hlama tikologo ya go-huma-ka-kgatišo

Go na le kgatišo ye kaakang tikologong ya bana ba gago? Naa ba bona maswao, ditsebišo, dipapatšo, dimakasine, diphousetara, dipuku, mangwalo, diemeile, dikuranta le dimakasine maphelong a bona a letšatši ka letšatši? Gona dilo tše di ngwadilwe ka dipolelo tše kae?

Bana ba bala gabonolo ge ba dikologilwe ke kgatišo ka gobane ditikologo tša go-huma-ka-kgatišo di ba bontšha gore go bala le go ngwala go ka dirišetšwa eng. Fa ke dikgopolo tše tshela tše di ka go thušago gore lefelo la lena la sehlopha sa go bala e be tikologo ya go-huma-ka-kgatišo.

1. Hlamang diphousetara

Nagana ka tše di thabišago bana ba sehlopha sa gago le dire diphousetara ka dihlogotaba tše. Thalang diswantšho tša lena goba le diriše tša ka dikuranteng le dimakasineng. Gomme le ngwale tshedimošo, diselokene goba melaetša ka polelo e tee goba go feta go feleletša diphousetara. Bea diphousetara fao go lego bonolo go bana go di bala le go di fetoša ka mehla gore bana ba dule ba kgahlega!

2. Dira diphousetara tša dinonwane, dikoša le dithai

Ngwala dinonwane, dikoša le dithai ka dipolelo tša go fapana matlakaleng a magolo a dipampiri. Kgopela ditšhišinyo go bana le ba malapa a bona o be o diriše le tše o di tsebago.

Tšeang nako le bolela dinonwane goba dithai o be o opele dikoša le bana – gopola go šupa mantšu ge le bala goba le opela. Hlohleletša bana go bala diphousetara ka bobona le go di boeletša goba ba bale le bagwera. Ba dumelele go kopolla diphousetara ge ba nyaka ba itirele tša bona tše dinnyane tše ba ka di išago gae go abelana le ba malapa a bona.

3. Dira lethale la go anega diaparo la ditlhaka

Mmogo le bana, ngwalang ditlhaka tša alfapete matlakaleng a mangwe a pampiri le be le thale seswantšho sa tlhaka ye nngwe le ye nngwe. (Bana ba rata go thala seswantšho sa bona sa go sepelelana le tlhaka ya mathomo ya maina a bona!) Kgokelela seripa sa motato go

putla phapoši gomme o fege ditlhaka o di swariše ka diphekese go ya ka tatelano ya alfapete.

4. Tlatša digatišwa

Kgoboketša dingwalwa tša mehuta ya go fapanafapana tše o gopolago gore di tlo kgahla bana. Hwetša mananeo a dijo tša go jelwa ka ntle ga lebenkele la dijo, dikarata tša kgale tša ditumedišo, lenaneo la nako la diterene goba dipase, matlakala a tshedimošo, difolaya tša dipapatšo, dikuranta le dimakasine. Bana ba ka ipshina ka go bala tše dingwe tša tše, efela ba ka di diriša gape bjalo ka ditlabela tša go diragatša dikanegelo, goba ba ka di ripa ge ba dira dikarata tša bona, diphousetara, diswantšho goba dipuku.

5. Diriša bokgobapuku

Adimiša dipuku bokgobapukung bja gago – ke fao o hwetšago dingwalwa tša go bala mahala go ya go ile! Gopotša bana go hlokomela dipuku gore bana ba bangwe ba bantši le bona ba tle ba ipshine ka tšona!

6. E ba mohlala o mobotse

Balela bana o be o bale le bona. Bolela ka ditlwaelo tša gago tša go bala – se o se balago, fao o ratago go bala gona, bangwadi ba gago ba mmamoratwa ke bomang le gona ka lebaka la eng. Gape o ka ngwalela bana goba wa ngwala le bona.

Ge bana ba ipshina ka go bala,
e ba babadi. Ka moka ga rena re
boeletša dilo tše dibose.

John Monfredo

Itswalanye le Nal'ibali

Eba karolo ya neteweke ya Nal'ibali gomme o diriše maatla a kanegelo go tutuetša bana gore ba nyake go bala le go ngwala.

Etela dikarolo tša rena tša go fapanafapana go hwetša didirišwa tša go-balela-boipshino le dikeletšo, le dikanegelo tša bana ka dipolelo tše 11.

Ditlaleletšo tša Nal'ibali

Hwetša tlaleletšo ya go-balela-boipshino ya polelopedi ka dikuranteng tša *Sowetan*, *Sunday Times Express*, *Daily Dispatch* le *The Herald*. Go hwetša tshedimošo ka botlalo etela www.nalibali.org.

Nal'ibali diyalemoyeng

Theeletša Nal'ibali diteišeineng tša setšhaba tša SABC gomme o ipshine ka dikanegelo tša bana ka dipolelo tša semmušo ka moka tše 11. Etela www.nalibali.org go hwetša **lenaneo la diyalemoya** la Nal'ibali.

www.nalibali.org

Etela **weposaete** ya Nal'ibali go hwetša matlakala a mahala a dikeletšo, dipoloko tša tsebo ya go bala le go ngwala, dikeletšo tša go bala le dikanegelo tša bana.

www.nalibali.mobi

Go anega kanegelo le dikeletšo tša go bala, thekgo ya sehlopha sa go bala le dikanegelo ka dipolelo tša Afrika Borwa tše 11 – **sellathekeng** sa gago!

Diphatlatšhi tša segwera

Tšea karolo poledišanong go **Facebook** o be o re latele go **Twitter** le **Instagram** go hwetša go hwetša dikeletšo tša go-balela-boipshino tša tutuetšo, tshedimošo ya moragorago tša go tutuetša go balela boipshino. Gape o ka etela kanale ya rena ya **YouTube**, www.youtube.com/user/TheNalibaliChannel go hwetša dikeletšo tša sehlopha sa go bala tša bohlokwa.

Ikgokaganye le rena ka go lletša lefelo la rena la megala go **02 11 80 40 80**, goba ka efe goba efe ya ditsela tše: www.nalibali.org www.nalibali.mobi

[f](https://www.facebook.com/nalibaliSA) nalibaliSA [@nalibaliSA](https://www.instagram.com/nalibaliSA) [@nalibaliSA](https://www.youtube.com/user/TheNalibaliChannel) info@nalibali.org

